

DŽON ZUBRŽICKI

Najkraća istorija INDIJE

**Od kolenke najstarije civilizacije do
najveće svetske demokratije – novo
čitanje za naše vreme**

S engleskog prevela
Mirjana Nikolajević

 Laguna

Naslov originala

John Zubrzycki

THE SHORTEST HISTORY OF INDIA

Copyright © John Zubrzycki 2022

Published by arrangement with Black Inc.

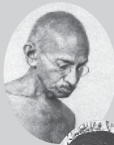
Translation copyright © 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

**Najkraća
istorija
INDIJE**

SADRŽAJ

Uvod	11
1. Izgubljene civilizacije	23
2. Verski revolucionari	46
3. Klasično doba	71
4. Dolazak islama	92
5. Veličanstveni moguli	116
6. Trgovci i plaćenici	148
7. Paljenje fitilja	174
8. Dug put do slobode	198
9. Stvaranje nacionalne države	234
10. „Nova Indija“?	269
Izjave zahvalnosti	279
Preporučena literatura	281
Podaci o ilustracijama	284
<i>O autoru</i>	287

DREVNA INDIJA 	oko 1.5 milion p. n. e.	Najraniji ljudi u Indiji
	oko 65.000. p. n. e.	Migracija iz Afrike stiže u Indiju
	oko 7000. p. n. e.	Najraniji dokazi o poljoprivredi
	oko 3300–2600. p. n. e.	Rana harapanska civilizacija
	oko 2600–1900. p. n. e.	Zrela harapanska civilizacija
	oko 2000–1500. p. n. e.	Arijevska migracija iz Srednje Azije
	oko 1900–1300. p. n. e.	Kasna harapanska civilizacija
	oko 1200–1100. p. n. e.	Nastala Rg Veda
	oko 800–300. p. n. e.	Nastale Upanišade
	oko 599–527. p. n. e.	Mahavira, osnivač džainizma
	oko 563–483. p. n. e.	Sidarta Gotama, osnivač budizma
	oko 400. p. n. e.–300. n. e.	Mahabharata i Ramajana završene
	326. p. n. e.	Aleksandar Veliki osvaja Indiju
DOBA CARSTAVA 	oko 322–185. p. n. e.	Maurijsko carstvo
	oko 240–100. p. n. e.	Prve indijske budističke misije u Kini
	135. p. n. e.–150. n. e.	Kušansko carstvo
	oko 100–500.	Gandaharanska umetnost cveta u Severnoj Indiji i Avganistanu
	oko 320–550.	Carstvo Gupta
DOBA OSVAJANJA	oko 200–400.	Nastala Kamasutra
	oko 455.	Prva invazija Huna
	oko 606–47.	Vladavina Harše
	oko 712.	Arapi okupiraju Sind
	oko 300–888.	Palave iz Kančija
	oko 871–907.	Uspon Carstva Čola
	1004–30.	Mahmud od Gaznija upada u Indiju
	1192.	Pritviradž Čauhan poražen u Bici kod Taraina
	1206–1526.	Sultanat Delhi
VELIKI MOGULI 	1336–1565.	Viđajanagarsko carstvo
	1526–1530.	Vladavina Babura
	1530–40. 1555–56.	Vladavina Humajuna
	1556–1605.	Vladavina Akbara
	1605–27.	Vladavina Džahangira
	1627–58.	Vladavina Šah Džahana
	1632–54.	Izgrađen Tadž Mahal
KOLONIJALIZAM	1658–1707.	Vladavina Aurangzeba
	1600.	Osnovana <i>Engleska Istočnoindijska kompanija</i>
	1739.	Persijski Nadir Šah opljačkao Delhi
	1756.	Crna rupa u Kalkuti
	1757.	Bitka kod Plesija
	1765.	<i>Kompanija</i> dobija pravo na naplatu prihoda u Bengalu
	1773.	Regulatornim zakonom postavljeni generalni guverner i nadzorno veće

	1799.	Tipu Sultan poražen kod Srirangapatnama
	1813.	Zakon o povelji dopušta rad hrišćanskih misionara u Indiji
	1817–18.	Treći anglo/maratski rat i britansko osvajanje Indije
	1856.	Lord Dalhauzi naređuje aneksiju Avada
	1857.	Indijski ustanak ili Pobuna
	1858.	Indija potpada pod Krunu
BRITANSKA INDIJA 	1876.	Kraljica Viktorija postaje carica Indije
	1885.	Osnovan Indijski nacionalni kongres
	1905.	Podela Bengala
	1906.	Osnovana Muslimanska liga
	1918.	Mahatma Gandhi drži prvu satjagrahu u Biharu
	1919.	Masakr u Amritsaru
	1930.	Indijski nacionalni kongres poziva na samoupravu
	1931.	Gandhi prisustvuje Okruglom stolu u Londonu
	1942.	Rezolucija „Napusti Indiju“, uhapšeno rukovodstvo Kongresa
	16. avgust 1946.	Džina proglašava Dan neposredne akcije
NEZAVISNA INDIJA 	14–15. avgust 1947.	Pakistan i Indija dobijaju nezavisnost od Britanije
	oktobar 1947.	Rat Indije i Pakistana u Kašmiru
	30. januar 1948.	Gandhi ubijen
	26. januar 1950.	Indija zvanično postaje republika
	1952.	Prvi opšti izbori
	1962.	Pogranični rat Indije i Kine
	27. maj 1964.	Umro Džavarhalal Nehru
	Septembar 1965.	Rat Indije i Pakistana za Kašmir
	Januar 1966..	Indira Gandhi postala premijer
	Decembar 1971.	Rat Indije i Pakistana za Istočni Pakistan
	Jun 1984.	Nalet indijske vojske na Zlatni hram Sika
	31. oktobar 1984.	Indira Gandhi ubijena; Radživ Gandhi postaje premijer
	21. maj 1991.	Radživ Gandhi ubijen
	1991.	Kongres pokreće sveobuhvatne ekonomske reforme
	6. decembar 1992.	Hinduistički ziloti uništavaju Baburovu džamiju, Ajodja
	1998.	Partija Bharatija Janata osniva koalicionu vladu
	Maj 1998.	Indija i Pakistan izvođe nuklearne probe
	Maj 1999.	Sukob u Kargilu
	Maj 2004.	Manmohan Sing postaje premijer
	Novembar 2008.	Teroristički napad u Mumbaju
	Maj 2014.	Narendra Modi postaje premijer
	Novembar 2016.	Demonetizacija
	Maj 2019.	BJP osvaja drugi mandat
	Mart–juni 2021.	Razorni drugi talas kovida ubija hiljade ljudi

UVOD

„Šta god s pravom rekli o Indiji, i suprotno od toga je takođe istina.“

Džoan Robinson, ekonomista, Britanija

U rano jutro 9. avgusta 1942, vođa Indijskog nacionalnog kongresa Džavarhalal Nehru i devetoro njegovih kolega strpani su u voz na stanici Viktorija u Bombaju. Njihovo odredište je bila tvrđava Ahmadnagar, u sparini brda današnje Maharaštre. Godine 1707. u toj tvrđavi je umro poslednji veliki Mogul, Aurangzeb. U trenutku njegove smrti digao se olujni vetar „toliko žestok da je oduvao sve šatore podignute u logoru... sela su razorena a drveće poobarano“. Ahmadnagar je pod Britancima pretvoren u zatvor visoke bezbednosti. Nehruovo zatočeništvo će trajati dve godine i devet meseci – bila je to najduža od ukupno devet robija koje je izdržao kao zatvorenik Britanske Indije*. Njegov prestup je bilo osnivanje Pokreta *Napusti Indiju*, očajničkog pokušaja Kongresa da izvrši pritisak na Britaniju da Indiji odmah

* *British Raj*, engl. – *Britanska Indija*, ili *Radž*, bila je deo Britanske imperije. Pojam i naziv su definisani ukazom britanskog parlamenta iz 1889, u kome se kaže da se pod imenom *Britanska Indija* podrazumevaju sve teritorije pod vlašću britanskog kraljevskog veličanstva, preko generalnog guvernera za Indiju, ili drugog vladarevog zvaničnika. (Prim. prev)

prizna nezavisnost ukoliko računa na njenu punu podršku u ratnim dejstvima. Rat je skoro okončan do trenutka kada je on pušten na slobodu.

Budući premijer Indije opisao je Ahmadnagar kao neku vrstu „Platonove pećine“ – zatvor iz koga su zatvorenici mogli da vide jedino senke onoga što se oko njih događa. Ipak, našao je utehu u nebu nad zatvorskim dvorištem, u „runastim i šarenim oblacima danju, i ... blistavim noćima obasjanim zvezdama“. Unutar zidina tvrđave nebeski svod je bio drugačiji – Nehruova mala robijaška družina predstavljala je presek indijske politike, nauke i društva. Među sobom su govorili četiri zvanična indijska jezika – sanskrt, pali, arapski i persijski – kao i desetak savremenih jezika, među kojima su bili hindu, urdu, bengalski, gudžarati, maratski i telugu. „Imao sam celo to bogatstvo na raspolaganju, a jedino ograničenje je bila moja sopstvena sposobnost da ga iskoristim“, govorio je Nehru. Bilo je u izobilju vremena za intelektualni rast, za držanje seminara bez pripreme i za pravljenje pretpostavki o onome što se za to vreme događa u ostalom delu zemlje. Kao što je činio i tokom svojih ranijih boravaka u zatvoru, Nehru je iskoristio priliku da zadovolji svoj nezasiti apetit čitaoca klasičnih dela iz oblasti istorije i politike, kao i da prenosi te zamisli u sopstvene zapise.

Sastavljeno tokom mnogih dugih, vrelih dana, *Otkriće Indije* (1946) postaće njegovo najpoznatije delo. Nehru ga je odbacio kao „zbrku ideja“ – putovanje kroz prošlost koje je istovremeno „zavirilo u budućnost“. Najveći deo knjige je upravo to – zamršena povest nepovezanih misli. Međutim, on započinje knjigu suštinskim pitanjem: „Šta je to Indija – ne računajući njene fizičke i geografske aspekte?“ U poslednjem poglavlju se oseća dovoljno sigurnim da ponudi odgovor na to pitanje, pišući da je Indija „jedinstvo kulture usred različitosti, snop kontradikcija koje zajedno drže čvrste, ali

nevidljive niti... Ona je mit i ideja, san i vizija, a opet vrlo stvarna, i prisutna, i sveprožimajuća“.

Nehruov zaključak se ambicioznim studentima istorije Indije može učiniti razočaravajuće nejasnim i kontradiktornim. Pa ipak, Indija kao ideja i entitet opstaje hiljadama godina, sa svom raznolikošću religija, kultura, jezika, etniciteta i kasti. „Indija je imala tu tradiciju sinteze u prošlosti“, istakao je Nehru u govoru održanom 1953, dodajući: „Struje su ulazile u nju, reke čovečanstva su se ulivale u nju, i sve se izmešalo sa okeanom Indije, bez sumnje donoseći promene, utičući na nju i trpeći njen uticaj.“

Nehru je značaj „otkrivanja Indije“ uzimao zdravo za gotovo. Ali za mnoge strance je prolazak „kroz Indiju“, da pozajmimo malo iz knjige E. M. Forstera, bio pun izazova. Kulturološka i lingvistička kompleksnost te zemlje, njene krajnosti u bogatstvu i siromaštvu, njen mozaik religija i obreda, i njena zamršena i u sve većoj meri sporna istorija, mogli bi od nje da odvrte svakoga sem onih najposvećenijih. Može se učiniti da nije moguće pomešati sve te kulturne, političke i društvene struje koje se međusobno prepliću u jednu povezanu i sveobuhvatnu priču. Kako je jedan bengalski pisac, učen čovek, Nirad Čaudhuri (1897–1999), napisao još davnih 1950-ih, Indija je „tako ogromna i toliko prenaseljena da izuzetnih pojedinaca može biti na milione“.

Ma kakve prepreke složenost Indije postavljala pred studente i istoričare, bilo bi glupo zanemariti šire lekcije iz prošlosti i sadašnjosti te zemlje. Indija je najstarija svetska civilizacija i najveća demokratska zemlja na svetu. Ona je uporište između istočnog i zapadnog dela Azije i pouzdana sila sa Indijskog okeana. Ona se, takođe, ubrzano menja, odbacujući poslednje ostatke socijalističkog eksperimenta koji je decenijama vodio njenu ekonomiju a prilagođavajući se novom svetskom poretku u kome njena retorika

nesvrstanosti – njeno odbijanje da se svrsta uz neku supersilu – sve manje znači.

Indija će tek prekopirati sjajne metak-vozove Kine, njene blistave megalopolise i džinovske fabrike koje proizvode laptopove i pametne telefone za potrošače željne tehnike širom celog sveta. Njoj su nedovoljno na usluzi demokratski izabrane vođe, koje i dalje ne uspevaju da upregnu puni potencijal zemlje. Bogata prirodnim resursima, uz ogroman broj visoko obrazovane, globalno pismene radne snage, Indija veoma mnogo obećava. Do 2025. će jednu petinu svetskog radno sposobnog stanovništva činiti indijsko, a jedna milijarda Indusa će biti pametnim telefonima povezana međusobno i sa celim svetom. Očekuje se da će 2027. broj stanovnika Indije premašiti kineski, dok obe zemlje već dotiču granicu od 1,5 milijardi ljudi. Do tada će obim ekonomija pet najvećih gradova Indije biti uporediv sa onim u državama srednjeg dohotka, kao što su danas Srbija i Bugarska. Pre pandemije kovida Indija je bila na putu da već 2031. postane treća po redu među najvećim ekonomijama sveta, posle Kine i Sjedinjenih Država, mereno vrednošću deviznog tržišta.

Za razliku od istorije Kine, koja se valjano može podeliti na dinastičke periode kao što su doba Juana, Minga ili Činga, prošlost Indije je zbrkana, sa raznolikim i međusobno suprotstavljenim centrima moći. Čak i na vrhuncu svog imperijalnog širenja, sa tri velika indijska carstva – Maurijskim carstvom, Carstvom Gupta i Mogulskim carstvom – ona nije upravljala čitavim potkontinentom. Tek je sa porazom Marate 1818. Britanija mogla to za sebe da tvrdi. Pa čak i tada su kneževske države, koje su pokrivale dve petine kopnene mase Indije i u kojima je živela trećina ukupnog indijskog stanovništva, zadržale izvesnu meru nominalne nezavisnosti.

Obuhvatiti ovde vladavinu svakog vladara potkontinenta, sudbine njegovih vodećih i manje značajnih dinastija, ishod

svake bitke za teritoriju i blago – da ne pominjemo doprinos Indije svetu na poljima kao što su nauka, književnost i umetnost – bilo bi samoporažavajuće, bila bi to zbrkana masa imena, datuma i deklaracija lišena međusobnih odnosa i dubine. Izazov jeste, ali je neophodno da se kondenzuje 5000 godina istorije Indije na par stotina stranica, uz istovremeni pokušaj da se u njih unesu sve ove suptilnosti.

ŠTA JE U IMENU?*

Za trgovce i osvajače koji su prelazili dug put preko Hindu-kuša da bi stigli do ravnica koje sada čine pakistansku pokrajinu Pendžab, prva znatnija geografska prepreka bila je reka *Sindhu*** . Pošto nisu umeli da izgovore *s*, Persijanci su tu reku nazivali *Hindu*. Kada su u četvrtom veku pre nove ere tu stigli Grci, *H* je odbačeno pa je reka postala *Indus*, pod kojim imenom je danas poznata, a naziv zemlje koja se nalazi iza nje, Ἰνδία, koren je reči *Indija*. Na isti način na koji su Amerika i Australija izmišljena imena koja nemaju veze sa onim kako su pretkolonijalni stanovnici nazivali te svoje zemlje, naziv *Indija* se među njenim stanovnicima uopšte nije ukoreno sve dok trgovci na veliko nisu u šesnaestom i sedamnaestom veku doveli do obala Indije portugalsku kompaniju *Estado da Índia*, holandsku *Vereenigde Oost Indische Compagnie*, francusku *Compagnie des Indes*, i najzad britansku *Istočnoindijsku kompaniju*. U većoj meri je bilo uobičajeno ime zemlje koje je glasilo „Hindustan“, što znači „zemlja Indusa“, pre nego „zemlja Hindusa“. Generički naziv

* *What's in a name?* – eng. Šta je u imenu? – Fraza iz Šekspirove tragedije *Romeo i Julija* u kojoj Julija žali što Romea prezime čini neprijateljem njene porodice. (Prim. prev.)

** Reka Ind, takođe poznata po svom imenu na sanskrtu – *Sindhu*. (Prim. prev.)

Hindustanac korišćen je obično da označi svakoga ko potiče iz onoga što se nazivalo Britanskom Indijom, pa je tako i ostalo sve do početka dvadesetog veka.

Naziv Indije na sanskrtu glasi *Bharata*, kako je definisan u tekstu *Višnu Purana* iz trećeg veka: „Zemlja koja leži severno od okeana i južno od snežnih planina naziva se Bharata, jer tamo obitavaju potomci (kralja) Bharate. Pruža se na devet hiljada liga* i zemlja je dela zbog kojih ljudi idu u raj ili zasluže oslobođenje od budućih rođenja“. Prvi član Ustava Indije glasi: „Indija, odnosno Bharat, biće Unija država.“

Donekle je jednostavno geografski definisati parametre Indije i indijske civilizacije kroz milenijume. Pre otprilike 180 miliona godina, superkontinent Gondvana je počeo da se cepa, pa je indijska ploča proklizavala u pravcu severoistoka brzinom od oko 15 santimetara godišnje, sve dok se pre skoro 55 miliona godina nije sudarila sa Evroazijskom pločom stvarivši tako najveći planinski venac sveta – Himalaje. Venac dug 2.500 kilometara čini severnu granicu onoga što danas nazivamo Indijskim potkontinentom. Četvorougao je oblika, a njegovi istočni krajevi opšiveni su džunglom zagušenom planinskim vencima koji čine indijsko-mjanmarsku granicu. Na zapadu leži Hindukuš, u kome su prolaz Bolan i Hajberski prolaz postali pravci kojima su nadirali talasi osvajачkih vojski. Južna granica potkontinenta je ogromno poluostrvo koje kao vrh koplja prodire u Indijski okean.

Danas je ovaj potkontinent podeljen na pet zemalja. Indija je najveća od njih i zahvata površinu od nešto manje od 3,3 miliona kvadratnih kilometara, ako se u to računa i čitav osporavani Kašmir; meri skoro 3.200 kilometara od severa do juga i 2.900 kilometara od istoka do zapada. Ona

* *Liga*, mera kopnene razdaljine koja iznosi tri milje, odnosno 4,83 km, mada ta dužina može da varira u odnosu na doba ili region u kome je primenjena. (Prim. prev.)

je takođe i najnaseljenija, kao domovina skoro 1,4 milijarde ljudi. Kopnom se graniči sa još četiri države potkontinenta – to su Pakistan, Nepal, Butan i Bangladeš – kao i sa Kinom i Mjanmarom. Indija je takođe jedna od najgušće naseljenih zemalja na svetu, sa oko 400 ljudi po kvadratnom kilometru – što je dvostruko više nego u Kini.

Kao Egipat i Mesopotamija, koji su cvetali na rekama Nil, Tigar i Eufrat, i najranija indijska civilizacija je nastala na plodnim vodoplovnim ravnica oko reka Gang i Ind. Od izvora u Gangotriju, na severoistoku, Gang se probija kroz Himalaje pre nego što poteče ka istoku i spoji se sa Bramaputrom, sačinivši tako jednu od poljoprivredno najbogatijih delti na svetu, obuhvatajući savremenu indijsku državu Zapadni Bengal i nezavisnu državu Bangladeš. Južno od planinskog venca Vinda, koji razdvaja potkontinent tačno na pola, nalazi se Dekanska visoravan, s obe strane okružena Istočnim i Zapadnim Gatima. Među najveće reke Dekana i južne Indije spadaju Narmada, Godavari, Krišna i Kaveri.

Jedan od izveštaja koji se sa najvećim nestrpljenjem očekuju je godišnja prognoza monsuna. Jugozapadni monsun, koji počinje u junu i traje do septembra, izruči približno 80 odsto kiše koja godišnje padne u toj zemlji. Delovi severoistočne Indije dobiju do 14.000 milimetara godišnje, dok u zapadnoj pustinji Tar u Radžastanu može da padne samo neznatnih 100 milimetara. Monsun je od ključne važnosti za poljoprivrednu proizvodnju u zemlji u kojoj se samo polovina obradivih površina zaliva. Podižući cene hrane i smanjivši prihode na selu, neizdašan monsun može i vladu da sruši.

Reke, planine i morska obala potkontinenta oblikuju njevu svetu geografiju. Varanasi*, poznat i pod imenom Kaši ili Grad Svetlosti, nalazi se na reci Gang. Kao sveti grad boga

* Varanasi, takođe se naziva i Benares. (Prim. prev.)

Šive, on je svetinja za Induse kao što je Meka za muslimane, Vatikan za rimokatolike i Jerusalim za Jevreje. Za Indijca je to mesto duhovnog oslobođenja. Umreti tu znači steći *mok-šu*, odnosno oslobođenje od beskrajnog ciklusa ponovnih rođenja. Uzvodno, na ušću reka Gang, Đamune i mitske Sarasvati nalazi se Prajagrađ, ranije poznat kao Alahabad, mesto najvećeg okupljanja ljudi zabeleženog igde na svetu. To je Kumb Mela, koja se događa na četiri mesta hodočašća, svakih dvanaest godina. Posvećeni hodočasnici nose posude sa svetom vodom Ganga do desetina svetih mesta rasutih po planinskim vencima, kraj reka i mora. Kad su mistici sufiisti, koji upražnjavaju stroži oblik islama, počeli da dolaze u Indiju početkom prošlog milenijuma, uspostavili su takođe i mreže *dargaha*, ili svetilišta, kao što je Nizamudinovo svetilište u Delhiju i svetilište Muinudina Čišcija u Ađmeru, što su neka od najsvetijih mesta islama, sem Meke i Medine. U mrežu hodočasničkih puteva, koja unakrst preseca Indiju, spadaju i sveta mesta Sika, džainista, budista i hrišćana.

Mada znatno obimne, geografske granice potkontinenta uvek su bile porozne, dajući tako priliku novim kulturama, veštinama obrade zemlje, jezicima, religijama, pa čak i načinima ratovanja, da se u njoj ukorene. Posle nomada Arijevaca, koji su se raširili po severnoj Indiji pošto su došli iz severnih stepa srednje Azije, stigle su vojske Aleksandra Velikog. Iz zapadne Kine došli su Kušani, a iz srednjoazijskih stepa Hunasi, pleme srodno Hunima. Kineski hodočasnici, koji su tragali za mudrošću i prosvetljenjem, putovali su ka centrima nauke kao što je Nalanda, koja se smatra prvim univerzitetom na svetu, gde su držana predavanja iz mnogih predmeta, od budističke teologije do alhemije i astronomije. Prisustvo islama u usponu se u sedmom veku osetilo posredstvom trgovine i osvajачkih pohoda, čiji je vrhunac bilo osnivanje Delhi sultanata i Mogulskog carstva. Čak i na

vrhuncu mogulske nadmoći, u sedamnaestom veku, evropske sile, među kojima su portugalska, holandska, francuska i britanska, zadržale su svoja uporišta u Indiji.

Milenijumima se uticaj indijske religije, misli i nauke širio nadaleko, izvan njenih granica, darujući svetu sve, od decimalnog sistema do joge, i od bolivudskih filmova do vegetarijanstva. Nasleđe britanske kolonijalne vladavine donelo je engleskom jeziku masu indijskih reči: *bungalow*, *polo*, *gymkhana*, *loot*, *mogul*, *jungle* i *thug*, da pomenemo samo neke. Indijska meka moć prethodi Britanskom Radžu čitava dva milenijuma. Oko 240. p. n. e. Treći budistički savet, održan u Paliputi, na severu zemlje, dobio je uputstva od cara Aške (vladao oko 268–232. p. n. e.) da pošalje izaslanike u devet zemalja da tamo šire Budino učenje. Već u prvom veku naše ere osećalo se prisustvo hinduizma čak tako daleko kao što su ostrva Java i Bali, u Indonežanskom arhipelagu. Do 1960-ih i 1970-ih godina, gurui, kao što je Mahariši Maheš Jogi, odmaćili su na Zapadu tu reč kao naziv za propovedanje dobrobiti transcendentalne meditacije *Bitlsima*, a hiljade zapadnjaka putovale su stazama hipija.

Drugi izuzetan dar Indije svetu je njena dijaspora. Sa oko 18 miliona ljudi, najbrojnija je na svetu. Ime Zubina Mehte je sinonim za dirigente zapadnjačke klasične muzike. Filmovi M. Najta Šjamalana predstavili su svetu žanr „strašnih filmova sa preokretom“. Izvršni direktori indijskog porekla na čelu su vodećih kompanija kao što su *Gugl*, *Tviter* i *Majkrosoft*. Domet te dijaspare simbolizuje zakletva koju je u januaru 2021. položila Kamala Haris, kao prva američka potpredsednica južnoazijskog porekla. Dok je ceremonija prenošena uživo preko pametnih telefona, stanovnici Tulasendrapurama, sela odakle su njeni preci, koje se nalazi na oko 350 kilometara od Čenaja, bacali su

petarde i delili žrtveno cveće i slatkiše u domaćem hramu moleći se za njenu dobrobit.

Nehru je jednom uporedio sposobnost Indije da usvoji i čuva inostrane ideje u vidu palimpsesta: to je drevni rukopis na kome se iznova i iznova ispisuju tekstovi, jedan preko drugoga, tako da se ne uništi prethodno ispisani sloj. Stranice ove kratke istorije koje slede imaju za cilj da te slojeve vrata na svetlost dana.

1.

IZGUBLJENE CIVILIZACIJE

Godine 1856. jedan preduzetnik po imenu Vilijem Branton, tokom radova na željezničkoj pruzi Multan-Lahore, otkrio je savršen izvor pružnog balasta za izgradnju nasipa. U malom selu Harapa otkrio je hiljade istovetno oblikovanih cigli, pečenih u peći pa zakopanih u nizu humki, koje je domaće stanovništvo iskopavalo i koristilo kao materijal za gradnju kuća. Ta vest je najzad stigla i do Aleksandra Kaningema (1814–1893), osnivača *Arheološkog pregleda Indije*, koji je 1873. istraživao dugi niz ruševina koje su se pružale skoro čitav kilometar duž obala reke Ravi. Pretpostavljao je da su to ostaci neke grčke naseobine, preostale iza vojske Aleksandra Velikog u četvrtom veku pre nove ere. Toliko je ruševina bilo raščišćeno da je odlučio da malo toga vredi sačuvati, prepustajući najznačajnija otkrića budućim arheolozima.

Među umetničkim predmetima koje je Kaningem prikupio nalazio se i jedan mali pečat, ne mnogo veći od poštanske marke, napravljen od glatke crne mekane krede, sa slikom bika iznad koga je bilo nekih šest znakova. Pošto bik nije imao grbu na vratu, a znaci nisu ličili na slova nekog

poznatog indijskog jezika, poverovao je da pečat potiče odnekud drugde. Postepeno su otkrivani i drugi pečati na kojima su bile prikazane životinje kao što su slonovi, volovi i nosorozi – kao i zagonetni znaci na njima.

Neki od tih pečata stigli su do Britanskog muzeja gde jedan od njih, na kome je prikazana krava sa rogom nalik rogu jednoroga, predstavlja *Istoriju sveta u 100 predmeta** u knjizi Nila Mekgregora iz 2010. Kako napominje bivši direktor ovog muzeja, taj maleni pečat doveo je do ponovnog pisanja istorije sveta i pomerio znanja o indijskoj civilizaciji hiljadama godina u prošlost, dalje nego što bi pre toga iko i pomislio da ona dopire.

Životinja na slici, za koju se u početku mislilo da je jednorog, zapravo je bik, kako se sada veruje. Pečati harapanske civilizacije sadrže najstarije zapise u južnoj Aziji. Njih bi tek trebalo dešifrovati.

Kaningamov naslednik na tom poslu, ser Džon Maršal (1876–1958), bio je taj koji je prepoznao značaj ovih pečata. Tokom 1920-ih on je naručio dalja iskopavanja u Harapi i

* Naslov originala: Neil MacGregor, *A History of the World in 100 Objects*, Penguin Books. (Prim. prev.)